POZDRAV JUBILUJÚCEJ FAKULTE

Ladislav Bartko

Patrím k tej (neveľkej) skupine ľudí hlásiacich sa k našej jubilujúcej fakulte, ktorí k nej majú dvojaký vzťah – jej výročie vnímajú jednak ako jej bývalí študenti a zároveň aj ako jej neskorší pracovníci. Môžem hneď na úvod bez okolkov skonštatovať, že obe moje väzby majú naskrze pozitívnu hodnotu a sú stále živé. Ako bývalý študent (jeden z prvých, lebo som na vtedajšie štvorročné štúdiá na nej nastúpil hneď v druhom roku jej existencie, teda v roku 1954), na čo som patrične aj hrdý, prechovávam v sebe veľkú vďaku za to, že ma dobre pripravila na výkon môjho povolania i že mi na svojej pôde a širšom prostredí Prešova umožnila prežiť pekných a šťastných pár mládeneckých rokov naplnených radosťou z nadobúdaného vzdelania a množstva zážitkov i cenných skúseností. Ako jej bývalý pracovník mám na ňu tiež len tie najlepšie spomienky, lebo mi poskytla priestor na realizáciu môjho povolania na svojej vyššej, vysokoškolskej úrovni a k tomu umožnila venovať sa – súbežne s pedagogickou prácou – aj inej, najmä vedeckovýskumnej a kultúrno-osvetovej činnosti.

1. Ak hovorím o rokoch 1954 – 1958, mám nepochybne na mysli svoje štúdiá na Filologickej fakulte Vysokej školy pedagogickej, teda tej fakulte, ktorej transformáciou v roku 1959 vznikla dnešná Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. Bol to hneď druhý štvorročný cyklus štúdií na tejto fakulte. Na rozdiel od prvého (v rokoch 1953 – 1957), v ktorom sa študovali tri „čisté" študijné odbory – slovenčina, ruština a ukrajinčina –, v našom už bola aj jedna kombinácia – slovenčina-dejepis (v nasledujúcich rokoch sa repertoár kombinácií postupne rozširoval). Aj keď naša študijná skupina svojím počtom pripomínala skôr stredoškolskú triedu než dnešnú univerzitnú študijnú skupinku (bolo nás v nej takmer tridsať), k tomu vekovo nie celkom homogénnu (popri čerstvých 17-ročných absolventoch vtedajších JSŠ-iek viacerí – vrátane mňa – mali za sebou už aj nejaký ten rok zamestnania), tvorili sme dobrý kolektív, v ktorom vládol čulý študijný ruch. Veľká väčšina z nás totiž na svoje štúdiá nastúpila s vyhraneným záujmom o zvolený odbor, a tak posluchárne počas hodín prednášok a seminárov ni-

kdy nezívali prázdnotou (pravdaže, nemožno poprieť, že nie vždy to bolo zásluhou kvality prednášateľských výkonov či „príťažlivosti" tém, ktoré boli ich predmetom; podpísal sa pod to aj nedostatok učebníc, ktorý viedol k potrebe prácne si zapisovať obsah prednášok priamo na ich mieste, čo pri tempe, akým hovoril napríklad doc. Tóbik, nebolo vôbec jednoduché a ľahké...). Na seminároch prevládali tvorivé diskusie a snaha získať na nich čo najviac poznatkov využiteľných v budúcom povolaní.

Hlavnú zásluhu na tom nepochybne mali naši učitelia. Jednoducho mali sme na nich šťastie. Hoci naša fakulta bola v tom čase, ako sa vraví, ešte v plienkach, pôsobili na nej viacerí skvelí odborníci vo svojich disciplínach a k tomu výborní pedagógovia: Štefan Tóbik, František Miko, Ervín Lazar, Pavol Petrus, Jozef Vavro, Anton Bolek, Štefan Koperdan (zámerne – najmä kvôli úspore miesta – neuvádzam ich vtedajšie tituly a vedecké hodnosti) a ďalší (z „pedagógov" napr. Ján Hvozdík). Každý sebe vlastnými individualnymi danosťami a aj ako celok svojou vysokou odbornou zdatnosťou a zároveň s neskrývanou zanietenosťou dokázali nás na výkon nášho povolania pripraviť tak, aby sme im, a celej fakulte, nerobili hanbu, ale, naopak, dobré meno. Dokazujú to výsledky – povesť dobrých učiteľov na zvolených školách a u viacerých aj niečo navyše: Paľo Plutko sa vypracoval na univerzitného profesora a uznávaného literárneho vedca, z Jula Galgana (už vtedy a dodnes môjho výborného priateľa) je dnes aj známy a uznávaný ochotnícky divadelný režisér, Števo Popovič má veľké zásluhy na založení a dlhoročnom organizovaní známeho podujatia Vansovej Lomnička, Paľo Ličko a Ondro Surňák sa presadili aj výskumami a publicistickými aktivitami v oblasti metodiky, Jožo Jenčík bol dlhé roky spravodajským spolupracovníkom rozhlasu, Poňa Schwarzová-Kontrošová je úspešnou redaktorkou a prekladateľkou (samozrejme, aj o ďalších – Mišovi Bobíkovi, Janovi Bruňovi, Lacovi Čontošovi, Jurovi Grecovi, Jožovi Ihnácikovi, Evke Kredátusovej-Jakubišinovej, Samovi Šolcovi, Janovi Štiegelovi a iných – by sa dalo všeličo pozitívne uviesť).

Mňa zo širokého spektra prednášaných disciplín najviac oslovovali tie, ktorých predmetom bola problematika dejín slovenčiny (najmä dialektológia a dejiny spisovnej slovenčiny) a široký okruh otázok týkajúcich sa vývinu našej literatúry (od najstarších čias až

po súčasnosť). A osud to zariadil tak, že v ďalších rokoch a desaťročiach som sa mohol vo väčšej miere, ba aj naplno venovať práve týmto oblastiam. Skôr však ako o tom niečo uvediem, musím spomenúť jednu dôležitú vec. Už počas štúdií na našej fakulte som si osvojil názor, že pôsobenie stredoškolského učiteľa slovenčiny (podobne dejepisu a ďalších predmetov takpovediac vlastivedného charakteru) by nemalo spočívať len v zabezpečovaní výučby na vyučovacích hodinách, ale že by túto jeho vzdelávaciu činnosť mala dopĺňať jeho aktívna účasť na kultúrno-osvetovej práci v širšom prostredí školy (v obci, meste, oblasti). A ani som sa nenazdal, zadosť tomuto presvedčeniu som urobil už pri rozhodovaní sa, kde by som chcel či mal pôsobiť. Keď sa mi totiž hneď po ukončení štúdií naskytla možnosť vybrať si z viacerých ponúkaných miest (formou tzv. umiesteniek) a medzi nimi figurovalo aj Brezno, bez rozmýšľania som si vybral toto mesto – v nádeji, že jeho literárne tradície mi poskytnú priestor na zamýšľanú mimoškolskú činnosť. Po príchode do Brezna som síce zažil určité sklamanie, a to zo zistenia, že tie tradície – okrem busty Jána Chalupku v parku za rímskokatolíckym kostolom, pamätnej tabule Karolovi Kuzmánymu na evanjelickej fare a hrobov na cintoríne – tam vlastne nič nepripomína, ale práve to ma motivovalo k aktivitám. Inicioval som založenie literárneho múzea, čo sa čoskoro podarilo (Horehronské múzeum si v roku 2010 pripomenie päťdesiatročnicu svojho vzniku), do monografie mesta som spracoval práve tie literárne tradície a pripravil som sériu programov k výročiam osobností a udalostí týchto tradícií (navyše tri vedecké konferencie), inicioval a rozbehol som organizovanie známeho učiteľského podujatia Chalupkovo Brezno (1968) atď. Hoci od môjho návratu sem na rodný východ uplynulo už takmer štyridsť rokov, do Brezna sa pravidelne a často, už ako jeho Čestný občan, vraciam – s pocitom, že idem domov.

Ale naspäť k rokom štúdií. Nás študentov na fakulte v uvedených rokoch nebolo ani zďaleka toľko, ako je to dnes, takže sme sa pomerne dobre poznali, a to nielen vnútri svojej skupiny, ale aj s kolegami z iných skupín nášho ročníka, ba i jediného staršieho a troch mladších ročníkov. Zo starších sme napríklad dobre vedeli o aktivitách Imra Sedláka v oblasti literárnej histórie a múzejníctva, o básnickej tvorbe i vedeckých pokusoch Fera Štrausa, o tvorbe

Andreja Leňa, recitačných schopnostiach Fera Sedláka atď., z mladších svoje neskoršie dialektologické zameranie prezrádzal jeden z mojich doteraz najlepších kamarátov Števo Lipták, o dva roky nižšie o svojom veľkom jazykovom talente dával tušiť Jano Sabol, o literárnych vlohách odvtedy môj dobrý priateľ Imro Vaško a z dievčat najmä Felicitas Macejová (Maukšová), z ešte mladších si mnohí z nás, ako nádejného literáta, všimli a zapamätali Stanislava Rakúsa...

Najväčšiu zásluhu na tom, že sme o sebe navzájom toľko vedeli, mal – popri rôznych celofakultných akciách – fakultný časopis Prešovský vysokoškolák. Uverejňoval totiž nielen rôzne oznamy a nariadenia zo strany dekanátu, ale vo veľkom rozsahu aj literárnu a inú tvorbu študentov a informácie o ich činnosti. Svojimi básňami jeho stránky pravidelne zapĺňali napríklad spomenutí Fero Štraus a Imro Vaško, jazykovednými Jano Sabol (ja sám som tam uverejnil svoj prvý príspevok z problematiky jazykovej kultúry – o správnej výslovnosti mena našej spisovateľky Timravy...).

Okrem písaného slova značnú pozornosť sme venovali aj slovu hovorenému – my sami, bez vedenia učiteľmi či platenými režisérmi. Malý príklad: Keď v marci 1958 zomrel bard našej poézie Ivan Krasko, na znak úcty k jeho dielu sme doslova za pár dní pripravili a predviedli scénické pásmo jeho poézie. Podobne to bolo aj po smrti velikána českej literatúry Vítězslava Nezvala, v tom istom semestri sme pripravili aj scénické pásmo ľúbostnej poézie (ako iniciátor a hlavný scenárista týchto programov sa už vtedy prezentoval najmä Imro Vaško).

Na záver tejto časti konštatujem: Veľká väčšina z nás študentov (a hovorím nielen o tých z našej študijnej skupiny, ale aj o tých z iných skupín a ročníkov) štúdium svojho zvoleného odboru (slovenčina) brala celkom vážne a poctivo. A som presvedčený, že rovnako pristupovala aj k výkonu svojho učiteľského povolania.

2. Na našu fakultu a jej katedru slovenského jazyka a literatúry som ako jej zamestnanec nastúpil v apríli 1971. Bolo to za značne komplikovaných okolností, o ktorých sa tu – najmä z dôvodu úspory miesta – nebudem podrobne zmieňovať. Miesto mi ponúkol, za čo som mu dodnes nesmierne vďačný, vtedajší vedúci katedry Pavol Petrus. Zo svojich bývalých učiteľov som tu okrem neho zastihol už len doc. A. Boleka, z ostatných niektorí medzitým zmenili

miesto svojho pôsobenia, iní už neboli medzi nami (Š. Tóbik a J. Vavro zomreli len rok predtým, v roku 1970). Ani I. Sedlák tu už nebol – keďže „nevyhovel" v normalizačných čistkách, musel odísť z fakulty (ja som vlastne prišiel na jeho miesto...). Dobre mi však padlo, že mojimi novými kolegami a spolupracovníkmi sa stali aj niektorí „starí známi" z radov mladších spoluštudentov spred trinástich-pätnástich rokov – spomínaní I. Vaško, J. Sabol, F. Maukšová a S. Rakús.

Aj moje pôsobenie malo svoje peripetie. Pôvodne som sa mal venovať, a sprvoti som sa aj venoval, výučbe dejín staršej slovenskej literatúry a zabezpečovaniu pedagogickej praxe študentov. Existujúci počet úväzkových hodín z týchto činností však stačil akurát tak pre môjho staršieho kolegu, ktorý to robil dovtedy, a tak som sa musel rozhodnúť – buď prejsť na voľné miesto do kabinetu dialektológie a venovať sa výskumu nárečí, alebo hľadať si iné pracovisko. Vybral som si prvú alternatívu, hoci mi bolo viac ako zrejmé, že začínať s vedeckou činnosťou v oblasti, s ktorou som neprichádzal do styku od skončenia štúdií (ako študent som sa jej, pravdaže, venoval, a to intenzívne), teda štrnásť rokov, nebude vôbec jednoduché ani ľahké. To, čo pri mojom rozhodovaní zaváži najviac, bola perspektíva, a zároveň aj ambícia, že sa budem môcť venovať výskumu nárečí tej oblasti, ktorá v tomto zmysle v tom čase patrila k najzanedbanejším – môjho rodného Abova. Ale ani to nebol koniec mojich „posunov". Keď totiž asi po roku, pri ďalšej vlne preverovania, fakultní normalizátori rozhodli, že Imrich Vaško nesmie vykonávať pedagogickú činnosť, s úmyslom urobiť všetko, čo sa dá, aby tento nepochybne výborný literárny vedec aj pedagóg a môj dobrý priateľ nemusel odísť z fakulty, šiel som za prof. Petrusom s návrhom riešenia – presne takého, aké napadlo aj jemu –, spočívajúceho v tom, že ja sa vrátim do stavu učiteľov a I. Vaško prejde do kategórie odborných pracovníkov – so zaradením do kabinetu dialektológie, v ktorom sa, ako literát, bude venovať štúdiu osobnosti a diela P. J. Šafárika. Paradoxne toto krajné riešenie malo nakoniec aj pozitívnu stránku. Zameranie práce I. Vaška na osobnosť a dielo P. J. Šafárika totiž umožnila transformáciu kabinetu dialektológie na Kabinet Pavla Jozefa Šafárika FF UPJŠ, a tým položila pevný základ pre zamýšľané aktivity smerom na dôstojné pripomenutie blížiacich sa jubileí tohto nášho

veľkého slavistu. Konkrétne išlo o 130. výročie jeho úmrtia (v roku 1991) a 200. výročie jeho narodenia (1995). Obe jubileá sa pripomenuli veľkými spoločenskými a vedeckými podujatiami a ja som hrdý na to, že som sa na ich úspechu podieľal organizačnou prácou, aktívnou účasťou v programe medzinárodných vedeckých konferencií a následne aj na splnení náročnej úlohy výkonného redaktora oboch zborníkov z týchto podujatí.

Nemusím vari zdôrazňovať, že byť členom kolektívu, v ktorom okrem už spomenutých bol napr. aj náš jazykovedec európskeho, ba svetového formátu prof. Ľ. Novák (môj neskorší školiteľ v rámci ašpirantského štúdia), bola pre mňa veľká česť. Po návrate do kategórie učiteľov bol to práve on, ktorý rozhodol, že popri dialektológii budem nasledujúcich viac ako dvadsaťpäť rokov prednášať, viesť semináre a diplomové práce aj z dejín spisovnej slovenčiny. Popri tom som sa mohol venovať aj svojej dávnejšej záľube – príprave recitátorov na súťaže Akademického Prešova (pravdaže, aj mnohoročnej práci v organizačnom výbore tohto jedinečného podujatia v oblasti umeleckej tvorivosti vysokoškolákov). Veľa z môjho voľného času mi, žiaľ, zabrala (často priam zabila) práca v odborových orgánoch (fakultných aj vyšších); nedalo sa jej však vyhnúť, lebo predstavovala jednu z foriem tzv. povinných ktivít, ostro sledovaných a hodnotených fakultnou straníckou vrchnosťou...

Svojej fakulte k jej jubileu želám, aby sa jej aj naďalej, a to vo všetkých oblastiach jej činnosti, darilo aspoň tak ako doteraz!